

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Κατεύθυνση: Παιδαγωγικών
Ειδικότητα:
Ελληνικοί Παραδοσιακοί Χοροί

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
της φοιτήτριας
ΑΘΑΝΑΣΙΑΣ ΣΑΚΚΑ

Γαρδίκι Τρικάλων:
Ήθη και Έθιμα από το Χθες
στο Σήμερα

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ:

ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΗΜΑΣ Ε.Ε.Δ.Π.
ΧΡΙΣΤΟΣ ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ (40770)

ΑΚΑΔ. ΕΤΟΣ: 2004-2005

ΤΡΙΚΑΛΑ
Σεπτέμβριος 2005

-----*

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 4693/1
Ημερ. Εισ.: 01-11-2005
Δωρεά:
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΤΕΦΑΑ
2005
ΣΑΚ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000077681

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Στην αδερφή μου,
για την πολύτιμη βοήθεια της.
Στους γονείς μου,
για την αμέριστη υποστήριξη τους.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
---------------	---

Α' ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ	2
ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	3
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ	6
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	6

Β' ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Ο ΧΟΡΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ.....	8
ΧΟΡΟΙ ΚΑΙ ΜΕΛΩΔΙΕΣ ΤΟΥ ΠΑΝΗΓΥΡΙΟΥ.....	14
ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΣΗΜΕΡΑ.....	16
ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΟΙ.....	17
ΣΥΛΛΟΓΟΙ.....	18
ΦΟΡΕΣΙΑ.....	18
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	20
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ.....	22

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	32
-------------------	----

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της έρευνας είναι η περιγραφή των εθίμων και των χορών, που λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια του τριημέρου εκδηλώσεων του Δεκαπενταύγουστου, όπου και γίνεται το πανηγύρι οργανωμένο από τον τοπικό Ευεργετικό Σύλλογο, στην περιοχή Γαρδικίου Τρικάλων. Επιπροσθέτως, γίνεται αντιπαράθεση του παρόντος με το παρελθόν. Άλλωστε το πανηγύρι είναι το γενικό προσκλητήριο των ζωντανών δυνάμεων του χωριού, κι όσο οι χωριανοί δεν ανέχονται να λείψουν από αυτό, τόσο θα σημαίνει ότι αναγνωρίζουν έμπρακτα την καταγωγή τους. (Ράφτης 1985:107)

Η ιδιομορφία της συγκεκριμένης πολιτιστικής κοινότητας, έγκειται στο ότι ενώ δεν κατοικείται καθόλου το χειμώνα, το καλοκαίρι σφύζει από ζωή. Οι κάτοικοι, ερχόμενοι από Καρδίτσα, Τρίκαλα και από χώρες του εξωτερικού, συμμετέχουν ενεργά στο τριήμερο αυτό. Πρόκειται για μία επιστροφή, που σχετίζεται τόσο με τη νοσταλγία για τον γενέθλιο τόπο, όσο και με την ανάγκη φυγής από το στενό πλαίσιο της αστικής ζωής. Η επιστροφή στο χωριό και η ενίσχυση των καλοκαιρινών πανηγυριών υπηρετεί τις ανάγκες των κατοίκων του αστικού κέντρου. Αυτοί, στη μεγάλη τους πλειονότητα, γεννήθηκαν στο χωριό(Αυδίκος:2004). «Το πανηγύρι μας είναι μια ευκαιρία να ανταμώσουμε όλοι μαζί, ντόπιοι και ξενιτεμένοι να ανταλλάξουμε απόψεις, να δώσουμε τα χέρια και να αγωνιστούμε από κοινού για καθετί καλύτερο. Για καθετί που μας ενώνει. Για καθετί που μας κάνει να ζούμε, έστω και αυτές τις λιγοστές μέρες που επισκεπτόμαστε το χωριό μας, καλύτερα» (Τσαούσης, 1989).

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε ήταν μέσω των συνεντεύξεων και της επιτόπιας έρευνας, δηλαδή βιντεοσκόπηση και απαθανάτιση των εθίμων του Δεκαπενταύγουστου. Η μεγαλύτερη δυσκολία, στην περίπτωση της συγκεκριμένης κοινότητας, ήταν η έλλειψη βιβλιογραφικού υλικού, κάτι που καθιστούσε δύσκολη τόσο τη διασταύρωση των πληροφοριών, όσο και την κάλυψη κενών που προέκυπταν. Όσον αφορά την επιτόπια έρευνα, υπήρχε γενικότερη προθυμία από Γαρδικιώτες. Βοήθησαν, επίσης, και στην εύρεση πηγών και εκτός της περιφέρειας των Τρικάλων.

Α' ΚΕΦΑΛΑΙΟ :Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ:

Το Γαρδίκι γεωγραφικά βρίσκεται στη δυτική πλευρά του Νομού Τρικάλων και απέχει 82 χιλιόμετρα από το κέντρο. Είναι από τα μεγαλύτερα χωριά του Ασπροποτάμου. Έχει 500 σπίτια από τα οποία τα περισσότερα είναι καινούρια. Είναι χτισμένο στις πλαγιές του όρους Κακαρδίτσα. Υψομετρικά βρίσκεται στα 1100 μέτρα, πέρα από τον Αχελώο ποταμό. Δεν κατοικείται το χειμώνα, λόγω των δύσκολων καιρικών συνθηκών. Το καλοκαίρι, όμως, σφύζει από ζωή, αφού πηγαίνουν για παραθέρηση πάνω από 700 βλαχόφωνες οικογένειες Γαρδικιωτών. Οι εγγεγραμμένοι είναι 6250 και οι εκλογείς 2150. Αποτελείται από 47000 στρέμματα δασώδους έκτασης. Οι βοσκότοποι καταλαμβάνουν 24000 στρέμματα και οι συνολική έκταση του οικισμού φτάνει στα 123000 στρέμματα. Το Γαρδίκι περιβάλλεται από τα βουνά Κακαρδίτσα σε υψόμετρο 2428 μ., Σπανούρα σε υψόμετρο 2170μ., Ντούλια σε υψόμετρο 2411 μ., Παλέντζι- Κουρούνας σε υψόμετρο 1100 μ., Πλουν σε υψόμετρο 1702, Πλουν- Σκοβ σε υψόμετρο 1407μ. και Καπ Γκρας σε υψόμετρο 1930μ.. Το κλίμα είναι ξηρό και υγιεινό.

Η πλατεία, στην οποία γίνεται το πανηγύρι το Δεκαπενταύγουστο, είναι η μεγαλύτερη της περιοχής. Το πανηγύρι διαρκεί τρεις μέρες και συγκεντρώνονται Γαρδικιώτες από όλα τα σημεία της χώρας αλλά και του εξωτερικού.

Κατά το παρελθόν το Γαρδίκι, όπως και τα περισσότερα χωριά της Ελλάδας, υστερούσε όσον αφορά την επικοινωνία. Όπως προαναφέρθηκε, οι καιρικές συνθήκες το χειμώνα είναι αντίξοες, με αποτέλεσμα να κλείνουν οι δρόμοι, κυρίως λόγω χιονιού, και να δυσκολεύεται κάθε είδους μετακίνηση και επικοινωνία.

Το χωριό ήταν κυρίως παραδοσιακό, τα σπίτια όλα πέτρινα και οι σκεπές με πλάκα. Με την διάνοιξη δρόμων καταργήθηκε αυτό το είδος σπιτιών. Αρχισαν, πλέον να χτίζονται σπίτια με κεραμίδια και λαμαρίνα. Το παραδοσιακό στυλ διατηρήθηκε μόνο στις εκκλησίες.

Στο χωριό όλοι οι κάτοικοι μιλούν τα βλάχικα. Εξηγεί χαρακτηριστικά ο Κουτσονάσιος Χρήστος (2004): «είμαστε βλάχοι, βλαχόφωνοι, δηλαδή μιλάμε τα βλάχικα. Αρκεί να σας πω ότι εγώ όταν πήγα στο δημοτικό ήξερα μόνο τα βλάχικα και τα ελληνικά τα έμαθα στο δημοτικό». Και συνεχίζει: «εμείς επειδή μάθαμε την ελληνική γλώσσα έτσι, γιατί στο σπίτι μιλάγαμε όλοι βλάχικα, στο δημοτικό τα μάθαινα από τα χείλη της δασκάλας. Οπότε μπορώ να πω ότι τα μιλάμε πιο καλά, πιστεύω, από κάποιους άλλους. Δεν κόβουμε τις λέξεις.»

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Το Γαρδίκι ιδρύθηκε περίπου το 1610-15, μετά την επανάσταση του 1615 του Διονυσίου του φιλόσοφου. Οι Τούρκοι είχαν αρχίσει να ανεβαίνουν στα βουνά για εκκαθαριστικές επιχειρήσεις. Οι Γαρδικιώτες που μένανε σε δύο χωριά, Παλιοχώρι και Γιάσοβο, έφυγαν και πήγαν στο σημερινό Γαρδίκι. Το μέρος ήταν απόκρημνο. Ήταν ένα φυσικό οχυρό και από τη λέξη γκάρντου, που σημαίνει στη βλάχικη γλώσσα φυσικό οχυρό, βγήκε η ονομασία γκαρντίστι, που θα πει πιο μικρό οχυρό. Η λέξη Γαρδίκι προέρχεται από το Γκάρντου, Γκαρντίστι που έγινε Γαρδίκι αργότερα.

Το 1615 αρχίζει σιγά-σιγά ο οικισμός να αποκτά κίνηση και από τα δύο χωριά αυτά, το Παλιοχώρι και το Γιάσοβο, να μεγαλώνει. Μετά και το κάψιμο των Καλαρρυτών και του Συρράκου από τους Τούρκους το 1822, φεύγουν από τα χωριά τους και αυτοί οι κάτοικοι και μεταναστεύουν και αυτοί στο Γαρδίκι. Έτσι το Γαρδίκι αρχίζει σιγά-σιγά να μεγαλώνει.

Από το Γαρδίκι καταγόταν ο πατέρας του ποιητή Σπύρου Ματσούκα. Ο Σπύρος Ματσούκας, ο μεγάλος πατριώτης και ιδρυτής

Το Καμπαναριό

του Λευκού σταυρού, άρχισε την ιστορική του ομιλία προς τους στρατιώτες –επιστράτους το 1912 στα Τρίκαλα, με τους εξής στίχους: «*παιδιά από τον Ασπροπόταμο και το τρανό Γαρδίκι, κι απ' της Μουτσιάρας τις σπηλιές λεβέντες παλικάρια ...*»

Επίσης στην περιοχή Γαρδικίου και Αθαμανίας είχε το λημέρι του ο κλεφταρματωλός Μειντάνης, ο οποίος σκοτώθηκε στο Γαρδίκι τον Μάρτιο του 1700, ενώ το κεφάλι του στάλθηκε σαν δώρο στον σουλτάνο στην Κωνσταντινούπολη. Στις αρχές Απριλίου του 1824 πέρασε από την χιονισμένη Κακαρδίτσα ο Γεώργιος Καραϊσκάκης, μεταφερόμενος σε φορείο, εξαιτίας κάποιας αρρώστιας. Έφτασε στα χωριά Αθαμανίας και Γαρδικίου κατά τη διάρκεια της εμφύλιας διαμάχης του με τον αμαρτωλό των Αγράφων Ράγγο. Από το Γαρδίκι αντάλλαξε επιστολές με τον αρματολό του Ασπροποτάμου Νικόλαο Στορνάρη.

Στη διάρκεια του πολέμου, συγκεκριμένα το Σεπτέμβριο του '43, πέρασαν τρεις φάλαγγες Γερμανών από την περιοχή του Ασπροποτάμου. Η μία ξεκίνησε από την Άρτα και οι άλλες δύο από τα Γιάννενα. Διέσχισαν όλα τα χωριά της περιοχής. Όποιον έβρισκαν στο δρόμο τον σκότωναν και όποιο σπίτι

συναντούσαν το έκαιγαν. Από την καταστροφική τους μανία δεν γλίτωσαν ούτε οι εκκλησίες. Υπήρχαν κάποια χωριά που αφανίστηκαν, όπως η Κρασιά. Στο Γαρδίκι έκαψαν περίπου 50 σπίτια, ενώ σκοτώθηκαν στον πόλεμο 48 άτομα. Σήμερα, οι ανάπηροι πολέμου είναι δέκα.

Η κεντρική εκκλησία της Παναγίας, η οποία είναι βασιλική με τρούλο, χτίστηκε το 1835. Οι τοιχογραφίες καταστράφηκαν στον πόλεμο, το '40, από τους Γερμανούς και τους αντάρτες, αλλά τις έφτιαξαν από την αρχή το 1982. Το 1982 κατασκευάστηκε και το άλλο μισό της εκκλησίας. Το τέμπλο κατασκευάστηκε το 1860, όπως και το Καμπαναριό και διατηρείται ακόμη και σήμερα.

Η εκκλησία διατηρείται σε άριστη κατάσταση, όπως και οι άλλες εκκλησίες της Αγ.Τριάδας, του Αγ.Αθανασίου, του Προφ.Ηλία και το μοναστήρι του Γαρδικίου, η Ιερά μονή Τιμίου Σταυρού. Επίσης είναι και της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, που γιορτάζει στις 23 Αυγούστου.

Ένας Γάλλος αρχαιολόγος που επισκέφθηκε το Γαρδίκι το 1854, αναφέρει ότι δεν υπήρχε σχολείο στο Γαρδίκι. Το 1900, όμως, είχε κατασκευαστεί το μεγάλο πέτρινο σχολείο κι από κει και μετά άρχισαν να βγαίνουν από το Γαρδίκι επιστήμονες: ποιητές, στρατιωτικοί, γιατροί, συγγραφείς και καλλιτέχνες. Ειδικά, όσον αφορά τη μουσική παράδοση, οι Γαρδικιώτες έχουν να καμαρώνουν τόσο για τον Σγούρο, το διάσημο πιανίστα, όσο για άλλους καλλιτέχνες που υπηρετούν την παράδοση, όπως είναι ο Βαλιράτος.

Το Τέμπλο

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ:

Λόγω της καταστροφής, που προαναφέρθηκε, από τους Γερμανούς, είχε προκληθεί φόβος, που δεν επέτρεπε στους κατοίκους να επιστρέψουν στο χωριό τους. Το αποτέλεσμα ήταν πολλά σπίτια να εγκαταλειφθούν, εξαιτίας της έλλειψης συντήρησης, με άμεσο αποτέλεσμα την κατάρρευση και των εκκλησιών.

Νωρίτερα, το 1881, μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλίας από τους Τούρκους, μία ομάδα Γαρδικιωτών μετανάστευσαν στην Αμερική. Πέρασαν το ξακουστό νησί του Έλους, από το οποίο περνάνε 1.000.000 μετανάστες για ιατρικές εξετάσεις κι από κει προωθήθηκαν στην Αμερική. Αλλά και αργότερα από το 1900 μέχρι το 1920 μετανάστευσαν κι άλλοι Γαρδικιώτες. Πολλοί από τους μετανάστες επέστρεψαν μετά από κάποια χρόνια.

Υπήρξε, όμως και εσωτερική μετανάστευση, στην Αθήνα, τον Πειραιά, αλλά και πιο κοντά, στο κέντρο των Τρικάλων και σε κάποια χωριά της Καρδίτσας. Κάποιοι από τους εσωτερικούς μετανάστες πήραν μαζί και τους γονείς τους. Παρ' όλες τις δυσκολίες, πάντοτε επέστρεφαν στο Γαρδίκι τους καλοκαιρινούς μήνες.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ:

Η οικονομία του Γαρδικίου στηρίζεται κυρίως στην κτηνοτροφία, τόσο κατά το παρελθόν όσο και σήμερα. Λόγω της μεγάλης κλίσης του εδάφους και των καιρικών συνθηκών που επικρατούν, ήταν δύσκολη η ανάπτυξη της γεωργίας. Το μοναδικό καλλιεργήσιμο προϊόν είναι το καλαμπόκι. Λόγω του ότι οι κάτοικοι δεν μπορούσαν να επιστρέψουν στο Γαρδίκι από τον πόλεμο του '40 και μετά, στράφηκαν και στο εμπόριο. Την περίοδο του '60 οι Γαρδικιώτες είχαν μονοπώλιο, σε σχέση με τα άλλα χωριά της περιοχής, στο αλάτι και το φωτιστικό πετρέλαιο. Υπήρχαν, επίσης, και πολλά παραδοσιακά εργαστήρια, πολλά «τσαγκαράδικα», όπως τα ονομάζουν χαρακτηριστικά, όπου έφτιαχναν τσαρούχια. Σήμερα, τα επαγγέλματα ποικίλλουν. Από γιατρούς και δικηγόρους

μέχρι εμπόρους μεταχειρισμένων φορτηγών και κατόχους μεγάλων τουριστικών γραφείων.

Από το 1950 και μετά πολλοί Γαρδικιώτες στράφηκαν στην κατασκευή και την ύφανση παραδοσιακών φορεσιών. Τη δραστηριότητα τους αυτή την ανέπτυξαν τόσο σε πολλά χωριά των Τρικάλων, όσο και της Καρδίτσας. Έραβαν φορεσιές και για τους Καραγκούνηδες της περιοχής, καθώς οι Καραγκούνηδες δεν είχαν δικούς τους ράφτες. Δεν είχαν, επίσης, δική τους κτηνοτροφία. Είχαν αναπτύξει περισσότερο τη γεωργία και κατά συνέπεια είχαν δικά τους χωράφια. Τα χωράφια αυτά, είτε τα παραχωρούσαν στους Γαρδικιώτες βοσκούς όταν

κατέβαιναν από το Γαρδίκι, ώστε να μπορούν να βόσκουν τα κοπάδια τους, είτε τους τα πουλούσαν.

Β' ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Ο ΧΟΡΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ:

Η
τον Γαρδικίου είναι
Την ημέρα αυτή
Γαρδικιώτες από
από το εξωτερικό
εσωτερικό, για να
Παναγία. Οι
εκφράζονται με
εκδηλώσεις,
μέρες μέχρι μία

κεντρικότερη γιορτή
στις 15 Αυγούστου.
έρχονται στο χωριό,
όλα τα μέρη, τόσο
όσο και από το
τιμήσουν την
εορτασμοί, που
διάφορες
κρατάνε από τρεις
βδομάδα.

1^Η ΜΕΡΑ:

Τη μέρα της Παναγίας, μετά την πρωινή λειτουργία, γίνεται το «Ύψωμα»,
όπως το ονομάζουν οι ντόπιοι, δηλαδή η περιφορά της εικόνας. Λίγο πριν το
τέλος της

λειτουργίας ξεκινούν οι ιερείς από την εκκλησία και καταλήγουν στην πλατεία, κάτω από το μεγάλο πλάτανο. Η εικόνα συνοδεύεται από τα Εξαπτέρυγα αλλά και από τους πιστούς. Όταν φτάνουν στον πλάτανο ανακοινώνουν τα ονόματα των πιστών που έχουν κάνει δωρεά για συγκεκριμένα έργα της εκκλησίας. Στη συνέχεια βγάζουν σε «δημοπρασία» την εικόνα της Παναγίας, δηλαδή γίνονται προσφορές από τους πιστούς για να καλυφθούν οι ανάγκες της εκκλησίας. Διαβάζονται οι άρτοι και κατά τη διάρκεια αυτού, ακουμπάνε στην εικόνα της Παναγίας έναν άρτο και τρία ποτήρια κρασί. Ο άρτος συμβολίζει το θαύμα του Κυρίου με το οποίο χόρτασαν 5000 άνθρωποι από 2 ψάρια και 5 ψωμιά, ενώ τα τρία ποτήρια με το κρασί συμβολίζουν την Αγία Τριάδα, δηλαδή Πατήρ, Υιός και Άγιο Πνεύμα. Ταυτόχρονα, με την ευλογία των άρτων, ακουμπάνε οι πιστοί ο ένας με τον άλλο, έχοντας σαν αφετηρία τους ιερείς που ακουμπάνε στην εικόνα της Παναγίας. Έτσι μεταφέρεται η χάρη του Κυρίου.

Όσο ψάλλουν το τροπάριο «πλούσιοι επώχευσαν και επείασαν», οι ιερείς δίνουν τα τρία ποτήρια με το κρασί στους πιστούς. Ο άρτος μοιράζεται μετά το τέλος της λειτουργίας. Γίνεται Δέηση στο μνημείο των πεσότων, ακολουθεί κατάθεση στεφάνων από τους αντιπροσώπους των συλλόγων του χωριού και από τους τοπικούς άρχοντες, νομαρχιακούς αντιπροσώπους και βουλευτές, και ψάλλεται ο Εθνικός Ύμνος.

Επιστρέφουν την εικόνα στην εκκλησία όπου ψάλλεται το «Δι' ευχών». Αμέσως μετά χορεύουν οι επίσημοι. Κατά το παρελθόν τα όργανα βρίσκονταν κάτω από το μεγάλο πλάτανο. Κάποιες φορές, μάλιστα, ακολουθούσαν τα άτομα που χόρευαν. Σήμερα μένουν σταθερά απέναντι ακριβώς από τον πλάτανο. Στο τέλος χορεύει και ο ιερέας του χωριού, προς αναβίωση του χορού των ιερέων μετά την Επανάσταση του '21.

Το απόγευμα στην εκκλησία, διαβάζονται τα υψώματα για την υγεία των εορταζόντων. Οι οικογένειες, δηλαδή, όσων γιορτάζουν πηγαίνουν πρόσφορο και ο ιερέας «σηκώνει» ύψωμα.

Ο χορός των γυναικών

Ο χορός του πανηγυριού ενσωμάτωσε πολλές λειτουργίες. Κλασική μορφή τέτοιας λειτουργίας είναι τα προξενιά που γίνονταν στο χώρο του πανηγυριού. Το απόγευμα της ίδιας ημέρας, γίνεται ο λεγόμενος «χορός των γυναικών»,

που ονομάζεται και «κοινοτικός χορός». Κατά το παρελθόν τα τραγούδια που χόρευαν οι γυναίκες ήταν επιλεγμένα από την κοινότητα. Κατά τη διάρκεια του χορού αυτού χορεύουν μόνο γυναίκες, κάθε ηλικίας και ανεξαρτήτου οικογενειακής κατάστασης, γύρω από την πλατεία. Όλες οι γυναίκες παρνούν από πρωτοχορεύτριες. Οι χοροί που χορεύονται είναι Τσάμικο και Καλαματιανό κατά κύριο λόγο, ενώ χοροί στα τρία, όπως είναι η «Μαρουσιάνα», γίνονται κατά παραγγελία. Τα δύο τελευταία χρόνια οι γυναίκες χορεύουν χωρίς παραδοσιακές φορεσιές. «Λόγω του ότι κούρασαν οι στολές και για να γίνει πιο ανάλαφρο, χορεύουμε με τα αστικά ρούχα», εξηγεί η Παπακωνσταντίνου Σοφία, πρόεδρος του Συλλόγου των γυναικών(2005). Στο παρελθόν σχηματίζονταν πολλοί κύκλοι. Όταν δεν επαρκούσε ο χώρος της πλατείας για να χορέψουν όλες οι γυναίκες, το πανηγύρι συνεχιζόταν πίσω από την εκκλησία της Παναγίας, χώρος που είχε διαμορφωθεί κατάλληλα γι' αυτό το σκοπό.

Παλιότερα την ημέρα του Δεκαπενταύγουστου το πρωί, μαζεύονταν οι νέοι του χωριού ντυμένοι παραδοσιακά, με φουστάνελες και μπουραζάνια, ξεκινάγανε από την πλατεία με τα όργανα και το στολισμένο φλάμπουρο και πήγαιναν σε όποιο σπίτι είχε εορταζόμενο πρόσωπο, για να καταλήξουν στην πλατεία, όπου και συνεχιζόταν το γλέντι.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι κάθε παρέα, που την αποτελούσαν περίπου 40-60 άτομα από την ίδια οικογένεια, είχε το δικό της μουσικό συγκρότημα. Το αποτέλεσμα αυτού, ήταν σε μία πλατεία να παίζουν μουσική ως και έξι διαφορετικά συγκροτήματα, κάτι που αποτελούσε, κάποιες φορές, σημείο έριδας για ορισμένα άτομα από διαφορετικές παρέες.

2^Η ΜΕΡΑ:

Τη μέρα αυτή, στο παρελθόν ξεκινάγανε λίγα άτομα από κάθε παρέα το πρωί, έπαιρναν τα όργανα και πέρναγαν από τα σπίτια που έμεναν τα υπόλοιπα άτομα της παρέας τους παίζοντας παραδοσιακά τραγούδια. Πιο πολύ, όμως, πήγαιναν οι ανύπαντροι για να δουν ποιες κοπέλες ήταν όμορφες, στολισμένες, ποιες μίλαγαν καλά, με απώτερο σκοπό το γάμο. Στη συνέχεια όλοι μαζί κατευθύνονταν προς την πλατεία, όπου και συνέχιζαν το γλέντι. Μόλις έφταναν εκεί ξεκινούσαν το χορό οι γυναίκες. Ειδικά εκεί ολοκληρωνόταν η εικόνα ενός ανύπαντρου νεαρού για μία κοπέλα, καθώς μέσα στο χορό έβλεπε τη συμπεριφορά της. Μετά έστελνε τον προξενητή και την άλλη μέρα γίνονταν τα αρραβωνιάσματα. Σήμερα, γίνεται μόνο το πανηγύρι το βράδυ.

3^Η ΜΕΡΑ:

Την τρίτη μέρα του πανηγυριού, στις 17 του μηνός, τη μέρα δηλαδή που τελειώνουν οι εορτασμοί προς τιμή της Παναγίας, χορεύουν οι γέροντες, αφού τους παραθέσει δείπνο ο δήμαρχος του Δήμου. Όταν ξεκινάει το δείπνο, η ορχήστρα παίζει το «Σκάρο» και στη συνέχεια το «Κερατζίδικο». Οι Κερατζήδες, κατά το παρελθόν, ήταν εκείνοι οι οποίοι είχαν στα χέρια τους το εμπόριο. Ο προορισμός τους ήταν τα Τρίκαλα, αλλά και άλλες περιοχές. Όταν, λοιπόν, ετοιμάζονταν να φύγουν με τα μουλάρια, οι συγχωριανοί τους, τους αποχαιρετούσαν με οι μουσικοί τους αποχαιρετούσαν

με μία μελωδία που ονομάστηκε Κερατζίδικο. Σήμερα η μελωδία αυτή παίζεται στην αρχή του «χορού των γερόντων» και λίγο πριν το τέλος του πανηγυριού, σαν αποχαιρετισμός.

Κατά τη διάρκεια του δείπνου τα περισσότερα φώτα είναι σβηστά, ενώ στο τραπέζι των γερόντων δεσπόζουν αναμμένες λαμπάδες. Οι γέροντες είναι ηλικίας 60 ετών και πάνω. Και ενώ τα προηγούμενα χρόνια οι γέροντες που συμμετείχαν στο χορό φορούσαν παραδοσιακές φορεσιές, τα τελευταία χρόνια, όπως συνέβη και με το «χορό των γυναικών», αφαιρέθηκαν από το έθιμο αυτό.

Μετά το δείπνο, ο πρωτοχορευτής Μπουντούρης, ο οποίος ορίστηκε μετά από συνεννόηση των ίδιων των γερόντων, φορώντας ένα άσπρο μαντήλι στο κεφάλι, έχοντας περασμένα στο λαιμό του κιάλια και κρατώντας μία κουμπούρα, αναπαριστά σκηνές από την επανάσταση του 1821 και τους πολέμους του 1922 της Σμύρνης και του 1940. Ο χορός των γερόντων, λίγα χρόνια πριν, γινόταν με παραδοσιακές φορεσιές. Αλλά, θέλοντας να τον κάνουν πιο ανάλαφρο, κάτι αντίστοιχο δηλαδή με το χορό των γυναικών, αποφάσισαν να αφαιρέσουν τις φορεσιές από αυτό το δρώμενο.

Το μουσικό συγκρότημα παίζει έναν πολεμικό σκοπό, που ονομάζεται «*Του*

Αετού ο Γιος». Οι γέροντες κάνουν το γύρο της πλατείας. Οι κινήσεις τους φέρνουν στο μυαλό τον πόλεμο στα βουνά.

Αφουγκράζονται τον εχθρό, κοιτάει ο πρωτοχορευτής

με τα κιάλια τις κινήσεις στο αντίπαλο στρατόπεδο, φωνάζουν «αέρα» και τελικά επιτίθενται. Στη διάρκεια του, υπάρχουν και τραυματίες, οι οποίοι δένουν τα τραυματισμένα μέλη τους με μαντήλια.

Το έθιμο αυτό κρατάει από το 1405, από την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Από το 1600 περίπου, όταν δηλαδή άρχισαν οι επαναστάσεις, οι δημογέροντες του Γαρδικίου άρχισαν να χορεύουν το συγκεκριμένο χορό γύρω από τον

πλάτανο στην κεντρική πλατεία, κρατώντας αναμμένες λαμπάδες. Οι λαμπάδες συμβόλιζαν την ανάσταση του υποδουλωμένου γένους. Όπως το βράδυ της Ανάστασης κρατάμε αναμμένες λαμπάδες περιμένοντας την Ανάσταση του Κυρίου, έτσι και οι δημογέροντες περίμεναν την απελευθέρωση. «Είχαν πάντα μία ελπίδα, παρ' όλο που ήταν η σκλαβιά βαριά, πίστευαν ότι κάποια μέρα το ελληνικό έθνος θα αναστηθεί και θα γίνει πάλι ελεύθερο», αναφέρει χαρακτηριστικά ο Γρηγόρης Γοργογέτας (2005). Η αναβίωση είναι η άμεση μορφή ιστορική μνήμης, η συνειδητή στροφή στα περασμένα, το συνειδητό ξαναζωντάνεμα που γίνεται πάλι, με αφετηρία να εξιδανικεύσουμε το παλιό και με σκοπό να το υψώσουμε σε κανόνα ζωής (Δ. Αλεξάνδρου 1940:12).

Οι δημογέροντες σταμάτησαν να χορεύουν το χορό μετά την Επανάσταση. Μετά τον πόλεμο του 1940 και τον εμφύλιο, χόρευαν απλά οι γέροντες. Με αυτό τον τρόπο απέδιδαν τιμή στους δημογέροντες και τους πολεμιστές. Είναι, επίσης και αναπαράσταση του πολέμου της Σμύρνης του 1922, στον οποίο είχαν συμμετάσχει περίπου 100 Γαρδικιώτες. Επιπροσθέτως, με τον χορό αυτό εμπνυχωνόταν και το σκλαβωμένο γένος. Το έθιμο αυτό συνεχίζεται μέχρι και σήμερα με τη διαφορά ότι οι γέροντες δε φορούν πλέον παραδοσιακές φορεσιές. Επιπροσθέτως, τα όργανα δεν τους ακολουθούν στο γύρο της πλατείας, όπως γινόταν παλιά.

Αφού τελειώσει η αναπαράσταση, μεταφέρονται μπροστά από το σημείο που είναι τοποθετημένα τα όργανα για να ξεκινήσει «ο χορός των Γερόντων». Κατά τη διάρκεια του χορού, πιάνονται αγκαζέ, κρατώντας στο ένα χέρι τη

γκλίτσα και στο άλλο αναμμένες λαμπάδες. Το πρώτο τραγούδι που χορεύουν είναι το «Ποιος είναι άξιος και γρήγορος και νυχτοπερπατάρης». Όλοι οι Γέροντες περνούν από πρωτοχορευτές. Μετά το τέλος του χορού, ο δήμαρχος συγχαίρει τους γέροντες που έλαβαν μέρος στην αναπαράσταση.

Την ίδια μέρα, κατά το παρελθόν, πίσω από την εκκλησία, γίνονταν και οι συνομιλίες για τους αρραβώνες, τα λεγόμενα αρραβωνιάσματα. Ο κάθε γαμπρός και η κάθε νύφη είχαν τους δικούς τους ανθρώπους, τους «προξενιτάδες», οι οποίοι πήγαιναν τις λίρες για να γίνει το προξενιό. Οι νέοι που επρόκειτο να παντρευτούν, γνωστοποιούσαν στους γονείς της νύφης τους σκοπούς τους πίσω από την εκκλησία της Παναγίας. Μετά από αυτή τους την ανακοίνωση, όλοι μαζί, κατευθύνονται προς την πλατεία για να συνεχίσουν το γλέντι. Το έθιμο των αρραβωνιασμάτων έχει εκλείψει σήμερα.

ΧΟΡΟΙ ΚΑΙ ΜΕΛΩΔΙΕΣ ΤΟΥ ΠΑΝΗΓΥΡΙΟΥ:

Οι περισσότεροι Γαρδικιώτες χορεύουν από μικρά παιδιά. Στο χορό πιανόντουσαν από πίσω. Η εκμάθηση των χορών, δηλαδή, γινόταν μέσω της μίμησης, τουλάχιστον μέχρι τα 15 τους χρόνια. Η διαμόρφωση του ύφους, όμως, ήταν βιωματική, μέσα από την πολιτισμική και τοπική ταυτότητα. Σε κάθε γάμο και πανηγύρι πιανόντουσαν στο τέλος, για να μάθουνε. Επίσης, και η εκμάθηση των τραγουδιών γινόταν σε μικρή ηλικία από τους παππούδες, τις γιαγιάδες, από τα πανηγύρια και από τους γάμους.

Οι χοροί που χορεύονται, σήμερα, κατά τη διάρκεια των τριών ημερών του πανηγυριού είναι: τσάμικο, στα τρία, μπεράτι και τα συγκαθιστά. Ο πιο διαδεδομένος από όλους είναι ο τσάμικος.

Καλός χορευτής, ήταν αυτός που μπορούσε να αυτοσχεδιάσει και να εκτελέσει περίτεχνες κινήσεις.

«Τα μουσικά συγκροτήματα παλιότερα πληρώνονταν με ‘χαρτούρα’», εξηγεί ο μουσικός Σγούρος(2004), και συνεχίζει «ο άντρας που σηκωνόταν από κάθε παρέα όταν χόρευαν οι γυναίκες, για κάθε μία που έμπαινε μπροστά, έριχνε χρήματα στα όργανα». Θα πρέπει, επίσης, να σημειωθεί ότι τα καφενεία στο χωριό είναι τέσσερα. Κάθε καφενείο έκλεινε συμφωνία με διαφορετικό μουσικό συγκρότημα. Σήμερα, όμως, λόγω του ότι δημιουργούνταν διαφωνίες, αλλά και λόγω των πολλών ημερών του πανηγυριού, μισθώνεται ένα μουσικό συγκρότημα, το οποίο πληρώνεται και από τρία καφενεία. Οι πιο «μερακλήδες», καλούν το δικό τους μουσικό συγκρότημα, σε ώρα που δε γίνεται το πανηγύρι. Το συγκρότημα αυτό, παίζει μουσική μόνο για την παρέα αυτή.

Οι πιο διαδεδομένες μελωδίες είναι το караπατάκι. Στο τσάμικο, όταν χόρευε ο γαμπρός, παιζόταν ο «Πλάτανος». Όταν επρόκειτο να μεταναστεύσουν στην Αμερική, παιζόταν το τραγούδι «*Βάτοι και Αγκάθια*» και το πιο αγαπημένο ήταν η «*Βάγγω- Βαγγιολίτσα*» που χορεύεται Στα Τρία. Σήμερα, τα τραγούδια που παίζονται περισσότερο στο πανηγύρι, πέρα από «τον Πλάτανο», είναι «η *Μαρουσιάνα*», «η *Νταϊλιάνα ή Νταλιάνα*» και το «*Παιδιά από τον Ασπροπόταμο*». Κάποιες φορές, όταν τελειώνει το πανηγύρι, παίζονται δύο τραγούδια. Το τραγούδι «*τώρα τα πουλιά, τώρα τα χελιδόνια*» και το «*Κερατζίδικο*».

Κάποιοι χοροί, παρ’ όλα αυτά, έπαψαν να χορεύονται. Ένας τέτοιος χορός είναι το συγκαθιστό «*Λα πατρου τσιντζι μαρμαρι*», η μορφή του οποίου άλλαξε με την πάροδο του χρόνου. Μετά τον πόλεμο του ’40, λόγω του ότι κατά πρώτον σκοτώθηκαν κάποια άτομα στον πόλεμο και κατά δεύτερον οι μεγαλύτεροι δεν σηκώνονταν να το χορέψουν, εξαιτίας του πένθους, εξαλείφθηκαν κάποιοι χοροί.

Στην κατηγορία των συγκαθιστών ανήκει μία σουίτα χορών, μια ακολουθία χορών δηλαδή. Ακούγονται τα εξής τραγούδια:

- «*το μαύρο το μαντήλι*»
- «*νταου λάι φιάτι, ντάου λάι μουσιάτι*», δηλαδή δύο κοπέλες δύο όμορφες, με ρυθμό 3/4
- «*το πράσινο μαντήλι*»
- «*πάτρου τσιντζι μάρμαρι*», δηλαδή κάτω στα τέσσερα πέντε μάρμαρα με ρυθμό 8/4 ή 8/8

Υπάρχει, όμως, περίπτωση να χορευτεί ο κάθε χορός ξεχωριστά και μεμονωμένα, ανάλογα με την επιθυμία του πρωτοχορευτή, όσον αφορά έναν χορό από τους παραπάνω.

ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΣΗΜΕΡΑ:

Η μορφή του πανηγυριού έχει αλλάξει. Ενώ κατά το παρελθόν οι μουσικοί συμμετείχαν στο χορό, σήμερα, όπως συμβαίνει στις περισσότερες περιοχές, μένουν σταθεροί σε ένα σημείο. Κατά δεύτερον, το ρεπερτόριο των τραγουδιών έχει αλλοιωθεί. Στο παρελθόν, παίζονταν μόνο τα τοπικά παραδοσιακά τραγούδια. Σήμερα, μεταξύ των άλλων τραγουδιών, θα ακουστούν ζειμπέκικα και τσιφτετέλια. Παρ' όλο που τα ήθη και τα έθιμα εξακολουθούν να λαμβάνουν χώρα, δυστυχώς από πλευράς

συμμετοχής του κόσμου και ιδιαίτερα των νέων δεν υπάρχει η ίδια ισχύς, όπως κατά το παρελθόν. Τα τελευταία δύο χρόνια, λειτουργεί ένας χώρος για νέους με ξένη μουσική. Οι περισσότεροι από τους νέους συμμετέχουν για λίγο στο πανηγύρι, αλλά τελικά καταλήγουν στο μέρος αυτό. Όπως καταλαβαίνουμε, υπάρχει μία διαφοροποίηση. Σ' αυτή τη διαφοροποίηση των μουσικών προτιμήσεων και της χορευτικής συμπεριφοράς πρωτοστατούν οι νέοι, οι οποίοι πολλές φορές αγνοούν την παραδοσιακή μουσική και τον παραδοσιακό

χορό(Αυδίκος,2004) Οι μεγαλύτεροι αντιτάσσονται στη λειτουργία του ταυτόχρονα με το πανηγύρι. Αυτό που εύχονται είναι να διατηρηθούν τα ήθη και έθιμα τους στο πέρασμα του χρόνου. «Κάνω ευχή, τουλάχιστον οι νέοι άνθρωποι, να μην ξεφεύγουν από την παράδοση. Η παράδοση είναι η ταυτότητα μας και πρέπει να παραμείνει και να διατηρηθεί» καταλήγει ο κ. Κουτσουνάσιος (2004).

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΟΙ:

Στο Γαρδίκι υπήρχαν δύο με τρεις κομπανίες που αποτελούνταν παλιότερα από τον Μπανιάκα, ο οποίος δε βρίσκεται πλέον στη ζωή, τον Δημοσθένη Βλαχαγγέλη ή Καλατζάκος, ο οποίος συνέχισε την παράδοση του πατέρα του, Κώστα Βλαχαγγέλη. Ο Δημοσθένης Βλαχαγγέλης είχε κομπανία με τον Βασίλη

Τόγελο και τον Γεώργιο Βούκια, οι οποίοι έπαιζαν βιολί και κλαρίνο αντίστοιχα. Μία άλλη κομπανία, ήταν του Χρήστου Ζυγοβίνα , ο οποίος έπαιζε λαούτο, μαζί με τον Σπύρο Αναστασίου στο κλαρίνο και τον Κώστα Ακριβό στο λαούτο και το τραγούδι. Η κομπανία αυτή ηχογράφησε πολλούς δίσκους των 45 στροφών και είχε πολλές παρουσίες σε ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές. Σήμερα, ο πιο γνωστός οργανοπαίκτης της περιοχής είναι ο Σωτήρης Σγούρος, ο οποίος είναι εν ενεργεία οργανοπαίκτης. Από τα διπλανά χωριά οι πιο φημισμένοι οργανοπαίκτες είναι ο Αναστασίου από τη Μηλιά Ασπροποτάμου, ο Μπατατόλης και ο

Καλαμπόκας από την Τζούρτζια Ασπροποτάμου ή αλλιώς Αγία Παρασκευή, αλλά και άλλοι πολλοί.

Τα πιο διαδεδομένα παραδοσιακά όργανα στο Γαρδίκι είναι η φλογέρα, το λαγούτο, το κλαρίνο, το ακορντεόν, το βιολί και το σαντούρι. Στα σημερινά πανηγύρια οι κομπανίες αποτελούνται από το βιολί, το κλαρίνο, την ηλεκτρική κιθάρα και αρμόνιο.

ΣΥΛΛΟΓΟΙ:

Το 1904 ιδρύεται ο πρώτος Ενεργητικός Σύλλογος Γαρδικίου, με πρωτοβουλία του Γαρδικιώτη δικηγόρου και βουλευτή Ντούλα Στεργιοπούλου, ο οποίος πέρα από τις εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα με ευθύνη του συλλόγου, είχε και κοινωνικό χαρακτήρα. Συγκέντρωνε προίκα για τα φτωχά κορίτσια με αποτέλεσμα την αποκατάστασή τους, βοήθησε στην υδροδότηση του χωριού, παρείχε βοήθεια σε ηλικιωμένους και ανήμπορους και άλλα πολλά. Επίσης, γιόρταζε την 1^η Ιουλίου τους προστάτες του, Άγιους Ανάργυρους.

Το 1980 ιδρύεται ο Λαογραφικός Σύλλογος από τον Σωτήρη Γοργογέτα, ο οποίος διατελεί πρόεδρος μέχρι και σήμερα. Στο Σύλλογο αυτό εντάσσεται και η χορευτική ομάδα του χωριού. Σαν κύριο έργο του είχε τη διάσωση της παράδοσης. Στο διάστημα αυτό έχει παρουσιάσει πολλές επίσημες παραστάσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό, έχει οργανώσει βραδιές δημοτικού τραγουδιού, έχει βοηθήσει στην παραγωγή c.d. με δημοτικά τραγούδια, κ.α.. Μέσω του συλλόγου αυτού και με πρωτοστάτη τον πρόεδρό του, τον κ. Γοργογέτα, έγινε προσέγγιση από τη NET για την παραγωγή ντοκιμαντέρ. Σήμερα έχουν προβληθεί εννέα ντοκιμαντέρ για το Γαρδίκι, στα πλαίσια του οποίου έχουν λάβει χώρα δρώμενα από το γάμο και από διάφορα ήθη και έθιμα.

ΦΟΡΕΣΙΑ

Στη σημερινή εποχή οι μεγαλύτεροι δεν φοράνε παραδοσιακές στολές. Πριν το 1949, λόγω του ότι ταξιδεύανε πολύ και αποκτήσανε χρήματα σχετικά γρήγορα,

έγιναν αστική τάξη, βγάλανε τα ρούχα τα παραδοσιακά και φόραγαν ότι πιο μοντέρνο υπήρχε, σύμφωνα με τα δεδομένα της Ευρώπης, εκτός από τους τσελιγκάδες, οι οποίοι ήταν οι μοναδικοί που διατήρησαν τη φορεσιά.

ΑΝΤΡΙΚΗ:

Οι παραδοσιακές –τοπικές Γαρδικιώτικες ενδυμασίες για τους άντρες, ήταν δύο ειδών. Τα τσιπούνια και τα μπουραζάνια. Τα τσιπούνια αποτελούνταν από το σκούφο ή το κεντημένο κελεπόσι ή το κόκκινο φέσι με τη φούντα, κάλτσες άσπρες ψηλές, με φούντα μαύρη, φουστανέλα με πολλά λαγκιόλια από άσπρο πανί, άσπρα φαρδομάνικα, τσιαμαντάνι μαύρο βελούδινο, κοντόσι, ζωνάρι από πανί μαύρο ή άσπρο, σαλάχι πέτσινο στη μέση και τσαρούχια με τρίχινες φούντες.

Τα μπουραζάνια περιλάμβαναν φαρδύ και μακρύ μπουραζάνι- παντελόνι, από ύφασμα μάλλινο, χρώματος άσπρο τις Κυριακές και τις γιορτές και μαύρο τις καθημερινές, ζωνάρι στη μέση κι από πάνω πέτσινο σαλάχι, τσιαμαντάνι κεντημένο, φαρδομάνικα άσπρα, σακάρι μαύρο μακρύ, μαύρο σκούφο κεντημένο ή κόκκινο φέσι με φούντα, κοινές κάλτσες μάλλινες, κατά προτίμηση άσπρες και τσαρούχια με τρίχινες φούντες. Το χειμώνα πρόσθεταν το ταλαγάνι, από δέρμα αρνιού, το οποίο ήταν ζεστό, την κάπα ή το κοντόκαπο από μαλλί τράγου, το οποίο ήταν περισσότερο αδιάβροχο. (Καρανάσιος, 1980)

(Φωτ. από αρχείο
Καρανάσιου Αχιλλέα)

ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ:

Οι γυναίκες φορούσαν φουστάνια ή φούστες μακριές και φαρδιές με τη γνωστή γιρλάντα από κάτω, πολκάκια ή ζακέτες από βελούδο ή κάποιο άλλο

μαύρο ύφασμα, στολισμένο με πούλιες και δαντέλες σε όμορφα και φανταχτερά σχέδια, κάλτσες –τσιρέπια μάλλινες ή βαμβακερές, τσίπες στο κεφάλι με πολύχρωμα κεντήματα, παπούτσια κοινά και καμιά φορά με πρόκες για τη μεταφορά βάρους. (Καρανάσιος, 1980)

Οι ενδυμασίες αυτές αποτελούν παραλλαγή από την Αρχαία και τη Βυζαντινή εποχή, καθώς και από τη ζωή των αρματολών και κλεφτών. Από το 1910, όμως, που άρχισαν να φεύγουν από το χωριό για τα Τρίκαλα και την Αθήνα και καθώς άρχισε να ανθεί το εμπόριο, άρχισαν να φορούν μοντέρνα αστικά ρούχα, όπως είναι το κουστούμι. Η αστικοποίηση άργησε μόνο για τους τσελιγκάδες που έμεναν στο χωριό.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ:

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η κοινότητα χρησιμοποιεί το πανηγύρι του καλοκαιριού ως μέσο για να ανανεώσει την πολιτισμική της συνοχή, για να επιβεβαιώσει τη συνέχεια και τη σχέση με το γενέθλιο τόπο(Ράφτης, 1985). Χορός και πανηγύρι αποτελούσαν μορφές της κοινοτικής ζωής, μέσω των οποίων οι κάτοικοι ρύθμιζαν όψεις της κοινωνικής συμπεριφοράς. Δε θα πρέπει να ξεχνάμε, ότι ο χορός, τα παλιότερα χρόνια ήταν αφορμή για γνωριμία μεταξύ νεαρών αγοριών και κοριτσιών, με απώτερο σκοπό τη δημιουργία οικογένειας. Το πανηγύρι, επίσης, αποτελούσε για την αγροτική αλλά και την αστική, πολλές φορές, κοινότητα, σκαλοπάτι για τους παραδοσιακούς ρυθμούς, που έδιναν την ευκαιρία στους πανηγυριστές να ξεκουραστούν(Γκιζέλης 1975). Η αλλαγή, όμως των κοινωνικών συνθηκών με τη μαζική μετανάστευση στο αστικό κέντρο, αφαίρεσε το κοινωνικό πλαίσιο (Νιτσιάκος, 1991). Το πανηγύρι συνεπώς έχει διαφοροποιηθεί. Δεν αναπαράγεται η κοινότητα, όπως συνέβαινε παλιότερα. Δε γίνεται αφετηρία για τη δημιουργία νέων οικογενειών. Εκεί, ωστόσο, ανανεώνεται η έννοια της κοινότητας.(Αυδίκος,2004).

Η αλλαγή, όμως, των κοινωνικών συνθηκών με τη μαζικά μετανάστευση στο αστικό κέντρο, αφαίρεσε το κοινωνικό πλαίσιο(Νιτσιάκος, 1991). Το

πανηγύρι συνεπώς έχει διαφοροποιηθεί. Δεν αναπαράγεται η κοινότητα, όπως συνέβαινε παλιότερα. Δε γίνεται αφετηρία για τη δημιουργία νέων οικογενειών. Εκεί, ωστόσο, ενώνεται η έννοια της κοινότητας (Αυδίκος, 2004). Και μπορεί, λόγω της αστικοποίησης, το πανηγύρι και οι χοροί του να μην διατηρούν την τόσο παραδοσιακή μορφή του, η συγκέντρωση των κατοίκων στο χωριό και η συμμετοχή τους σ' αυτό, εξακολουθεί να είναι μαζική. Αν ληφθεί υπ' όψη και το γεγονός ότι δεν κατοικείται το χειμώνα εδώ και αρκετές δεκαετίες, η διατήρηση των εθίμων τους μαρτυρεί το ενδιαφέρον για την κοινότητα τους και για τα δρώμενα που λαμβάνουν χώρα. Άλλωστε, υπάρχουν και οι νέοι που, αν και κάποιοι την ώρα της διεξαγωγής του πανηγυριού βρίσκονται σε ένα μη παραδοσιακό χώρο, κάποιοι άλλοι συμμετέχουν ενεργά, είτε ψάλλοντας στην εκκλησία της Παναγίας, είτε έχοντας ενεργό ρόλο σε μουσικό συγκρότημα, είτε σέρνοντας το χορό.

Άποψη του Ναού της Κοιμήσεως της Θεοτόκου και της πίσω πλευράς του

Εσωτερική άποψη του Ναού

Η συμμετοχή του κόσμου την ημέρα της Παναγίας είναι μαζική

*Το Υψωμα της εικόνας της Παναγίας
στην Πλατεία του χωριού*

Ο χορός των επίσημων γύρω από την πλατεία (φωτο 1,2,3). Στη φωτ 3 ξεχωρίζουν ο Βουλευτής της Ν.Δ. κ. Λέγκας να σέρνει το χορό. Ακολουθούν ο Πρόεδρος του τοπικού Συμβουλίου κ. Ούτρας, ο Δήμαρχος του Δήμου Αθαμανίας κ. Μπατατόλης, η Βουλευτής του ΠΑΣΟΚ κ. Μερεντίτη, ο Βουλευτής Ν.Δ. κ. Σκρέκας, ο Νομαρχιακός σύμβουλος κ. Κουτσονάσιος (7^{ος} από την αρχή), ο Πρόεδρος του Μορφωτικού και Ευεργετικού Συλλόγου κ. Γοργογέτας (4^{ος} από το τέλος) και η Πρόεδρος του Συλλόγου γυναικών κ. Παπακωνσταντίνου Σοφία (στο τέλος του χορού, εικόνα κάτω αριστερά). Ο κοινοτικός χορός ή χορός των γυναικών, το απόγευμα του Δεκαπενταύγουστου. (κάτω δεξιά)

*Το τραπέζι στο οποίο θα κάτσουν οι γέροντες
για το δείπνο. Στο πίσω μέρος οι γέροντες περιμένουν.*

Οι Γέροντες

*Το δείπνο των Γερόντων. Ξεχωρίζουν οι αναμμένες
λαμπάδες στο κέντρο του τραπεζιού.*

Φωτ.4

Φωτ.5

Φωτ.6

Φωτ.7

1^ο Μέρος του Χορού των Γερόντων: οι Γέροντες σε αναπαράσταση των πολέμων του '22 και του '40. Αφουγκράζονται (φωτ.4), βλέπουν τις κινήσεις του εχθρού(φωτ.5), ετοιμάζονται για την επίθεση καταστρώνοντας στρατηγική(φωτ.6), τραυματίζονται(φωτ.7).

*Ο χορός των γερόντων, μετά το τέλος της αναπαράστασης.
Ο Δήμαρχος σέρνει το χορό.*

Ο πρωταγωνιστής της αναπαράστασης, ως πρωτοχορευτής.

Με τον πλήρη εξοπλισμό του πολέμου.

Οι υπόλοιποι Γέροντες, περιμένοντας τη σειρά τους στο χορό.

*Οι Γέροντες με τα «όπλα» του πολέμου, τις γκλίτσες,
μετά το τέλος του χορού σε μία αναμνηστική φωτογραφία*

*Η Ιερά Μονή Τιμίου Σταυρού με τους 12 τρούλους,
λίγο πιο έξω από το Γαρδίκι, στα Δολιανά.*

*Δημοσθένης Βλαχαγγέλης, 1914-199, λαούτο
(Φωτ. Από ημερολόγιο Μουσικού Σχολείου Τρικάλων έτους 2002)*

*Χρήστος Ζυγοβίνας, 1927-1979, λαούτο.
Εδώ με τον Σπύρο Αναστασίου(κλαρίνο)
και τον Κώστα Ακριβό(λαούτο- τραγούδι)
(Φωτ. Από ημερολόγιο Μουσικού Σχολείου Τρικάλων έτους 2002)*

*Νέοι με φουστανέλες και μπουραζάνια την ημέρα του πανηγυριού
(Φωτ. από αρχείο Καρανάσιου Αχιλλέα)*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- Καρανάσιος, Α.(1979). Ιστορικά- Λαογραφικά- Παραδόσεις Γαρδικίου Αθαμανών.
- Ημερολόγιο 2002, Λαϊκοί Οργανοπαίκτες Νομού Τρικάλων, Μουσικό Σχολείο Τρικάλων

ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΤΕΣ:

- Γοργοέτας Σωτήριος
- Κουτσονάσιος Χρήστος
- Σγούρος Σωτήριος
- Παπακωνσταντίνου Σοφία
- Παπακωνσταντίνου Αντιγόνη
- Μπαταγιάννη Αλεξάνδρα
- Παπά- Δημήτρης Ζιώγας
- Ούτρας Βασίλειος
- Κουτσονάσιος Παναγιώτης
- Κουτσονάσιου Γεωργία